

گۆقارىكى مانگانەى

مىندى الاقە اۆزىناپەى

www.igra.ahlamontada.com

بىلاوى دەكاتەوۋە

نرخ (500) دىنار

كانونى يەكەم 2011

ژمارە (134)

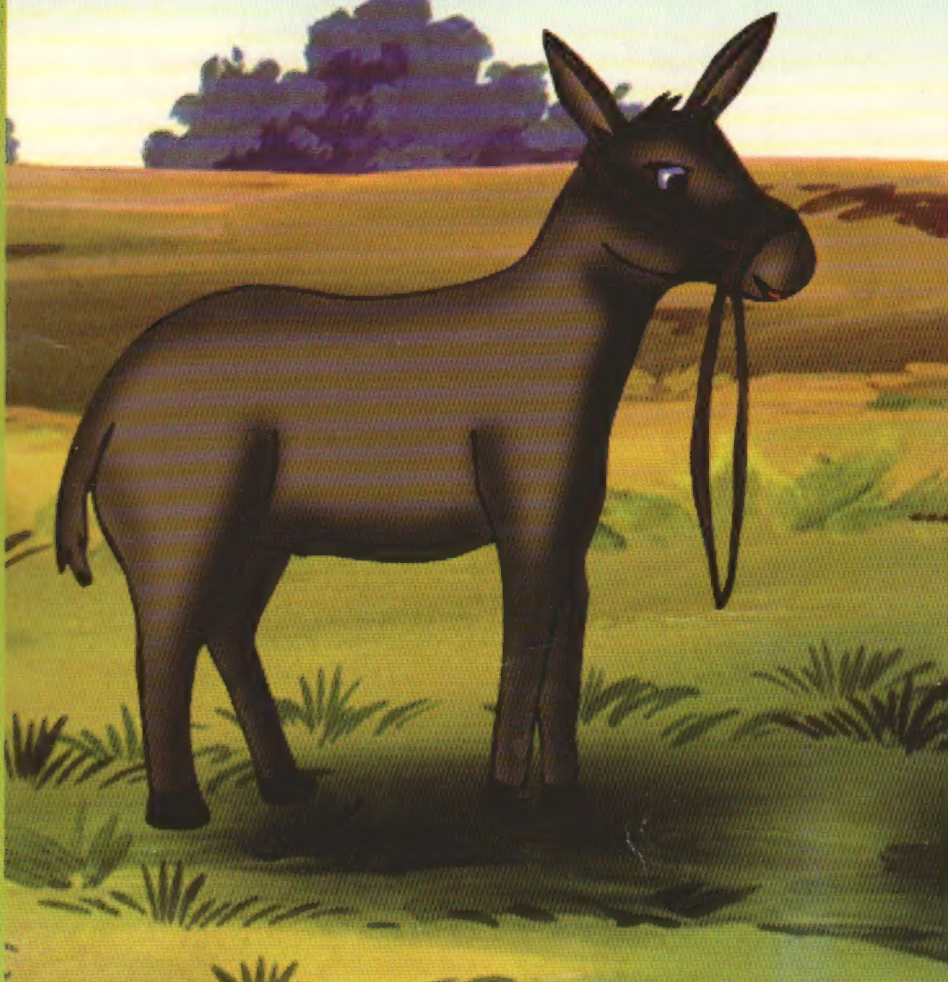
مىندى الاقە

ئارامگرتن

نامادىكردى: ھىلانە

لەسەردەمانىكى زوودا، پياويك دووگويدريژى ھەبوو، پۇژانە بەم گويدريژانە لە گوندىكەى خۇيدا بەرھەمەكانى بەرھەو شار دەگوازتەو و لەويشەو ھەلوپەل و پىداويستىيەكانى خۇيانى پىدەھىنايەو. پۇژىكيان كە لەشار دەگەراو، كۆمەلىك دۆشەكى ئىسغەنجى لە يەككىيان و گونىك خويى لەوھى دىكەيان باركردبوو. ئەو گويدريژەى ئىسغەنجەكەى ھەلگرتبوو زۆر بەكەيف ھەنگاوى دەنا و بە گالتەوھەش لە ھارپىيەكەى دەروانى، لەژىرەوھەش پىكەنىنى پىدەھەت و ناوناوھەش كە خاوەنەكەيان نەيدىبا، لەقەيەكى بۆ گويدريژەكەى دىكە دەھاويشت. بەلام گويدريژەكەى دىكە ھىچ خۆى تىكەندا و بارەكەى سەر پىشتى بە ئەركىكى ئاسايى سەرشانى وەرگرت. ھىندەى پىنەچوو ھەورىكى پەش بەرى ئاسمانى گرت و گەوارەيەكى بەخوڭ دايكرد. ئىسغەنجەكانى سەر پىشتى گويدريژە لەخۇبايىيەكە تەربوون و تا دەھەت ئاوى زياتريان ھەلدەمژى، بەمەش كىشى گەلىك زيادىكردو گويدريژەكەى ھىلاك كرد. لەبەرامبەردا بىرك لە

خويىكەى سەر پىشتى گويدريژە ئارامگرتووەكە بەھۆى بارانەكە توايەو ھەو بەمەش كىشى كەمبۆو. پىگا زۆرى مابوو ھەوراز دواى ھەوراز دەھەت تا گەيشتنەو گوندىكەيان، گويدريژى گالتەباز ئازارى زۆرى بىنى و چەند پۇژىك دواى ئەمەش ھىشتا نەھاتبۆو سەرخۆ. بەلام ئەم پووداوە وانەيەكى گرنگى فىركرد، ئەويش نەنازىن بوو بەشتىك كە لە دەسەلاتىدا نەبىت لەگەل گالتەكردن بە بەرامبەر.

گۇفارىكى مانگانەى مىندالانە
پۇژنامەى (خەبات) دەرى دەكات

خاوەنى ئىمتىياز

عەلى عەبدوللّا

سەرنووسەر

نەژاد عزيز سورمى

ناونیشان

ھەولير - تەنىشت سەرۇكايەتى زانكۆ

تەلەفون: 2220506

Email: helana_xebat@yahoo.com

Helanayi Mindalan

Govareki Zarokane Rojnama

Xebat Deredexit

Serniviskar

Najad Aziz Surme

چاپخانا خانى دەوك

فهرفورى سه رچل

فهرفور بېچووه مشكىكى زور بزىو بوو. هه ندىك جار لاسايى دهنكى ئاژه له كانى ديكه ي دهكرده وه، جار جارش پيستی وه هاى دهپوشى تا له ئاژه لى ديكه بچیت و هاوړيكانى بترسيښى. پوړيكيان وهك سهك كهوته وه پيښ. بۇ پوړى دوايى بهرگى تيمساحى پوشى و هاوړيكانى ترساند. بهم كارهى زور دلخوش بوو. به لام بهردهوام دايكى ئاگادارى دهكرده وه و ئاموژگارى دهكرده وهست له و كاره نابهجيانه هه لېگريت. جار يكيان فهرفور جلى پشيله ي پوشى و كهوته ناو هاوړيكانى ته وانيش هه ريه كه به هه له داوان بۇ لايهك رايانكرد. فهرفور خوشى ليها ت و له بيرى چووه خوشى مشكه، بويه بهر وه لاي پشيله كان چو و له گه ل ئه وان كهوته يارى. هينده ي پينه چو كاتيك كه ويستی خو ي هه لبات، جله كه ي دامالرا، ئه وسا راستى بۇ پشيله كان دهركه وت و به خيرا يى كهوته دووى. هينده ي نه ما فهرفور تيا بچيت به لام به خيرا يى خو ي ئاخنيه ناو كونيكه وه، بهر له رزگار بوونيشى پشيله يهك تووند كلكى گرت و بهرينه دا تا قرتاندى. له و پوړه وه فهرفور بى كلك مايه وه، برياريدا چيتر لاسايى گيانه وه رانى ديكه نه كاته وه، به لام كه دهچووه ناو هاوړيكانى ته وان به گالته وه لييان ده پرسى: فهرفور كوا كلكت؟ بهم پرسياره فهرفور دلگران ده بوو، په شيمانى بهر وكي دهگرت و خوژگه ي دهخواست وهك جار ان ته واو با. كاتيك كه سكالاشى لاي دايكى كرد، دايكى پيوت: پشيله كلكى توى قوت نه كرد. به لكو له خو بايبيوونت به رامبه ر به هاوړيكانت بهم دهرده ي برديت. دواتر دايكى پيوت: له خو بايى بوون پشتت ده شكيني. بۇ پوړه كانى دواتر فهرفور بهر يز و خوشه ويستيه وه پيشوازي له هاوړيكانى دهكرده و يارى له گه ل دهكرده، تا واى ليها ت له بيرى چووه كلكى قرتاوه و چيتر خه فته ي لى نه خوارد.

چۆن بولبول بوو بە پاشا

پوژیکیان بالندەکان کو بوونەو تا پادشایەک بو خویان
هەلبژێرن. بەتیکرای دەنگ بولبولیان هەلبژارد.

من بیرۆکەیهکم
هەیه.

بەلام من
پێویستم
بە یارمەتی
هەمووتان
دەبێت.

ئەگەر من نەتوانم
بیشکینم، ئەي کى
دەتوانیت؟

دەبیت لەسەر
لقى دارىک
دانیشیت تا
دەیشکینیت!

مافی خوشی
دەبیت لەباتى تو
فەرمانرەوایی هەموو
بالندەکان بکات.

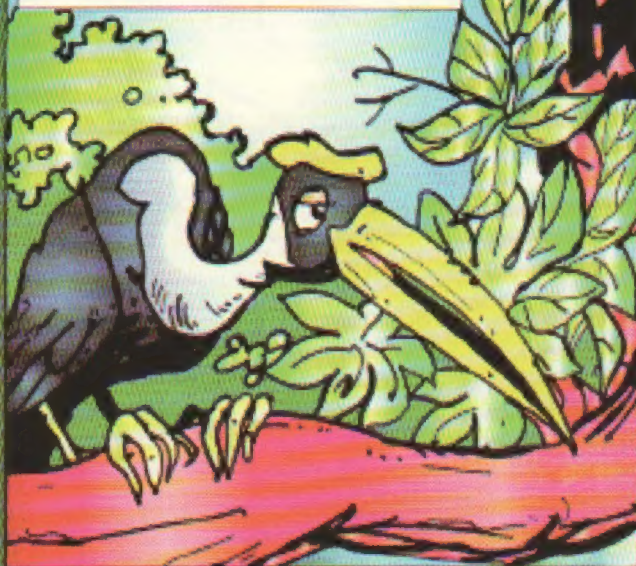

ئەو بالندەیهی که ئەم لقه بشکینیت
لەتو بەهیزتر و لیها تو تر دەبیت.

بالندەى هیندى
دەنووک زەرد تا
توانى بەرز فری،
دواتر بە هەموو
هیزی لەسەر
لقەکە نیشتەو.

بالندهی هیندی دهنوک زهرد هیژی
لیبراو هستی به ماندوووون دهکرد.

به لام لقی داره که نه شکا!

تورهی بولبول هات. ئایا
ئه م لقه زور به هیزه؟

به لی، ته نانه ت
له ودهش به هیژتره که
من بوم نه شکا.

کونده په پوو له بیرت بیت ئه وهی
مونافه سه م دهکات ده بیت لقیکی وهک
ئه وهی من تا قی بکاته وه.

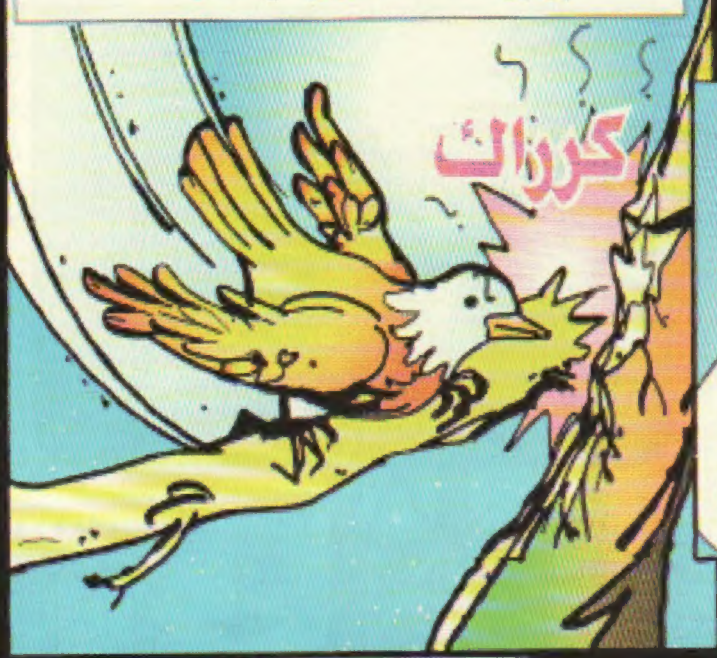

ئه گهر بولبول سه رکه وتوو بوو ئه وا به
دلنای مافی خویه تی که ببیته پاشای
بالنده کان.

ئه وه هاتم.

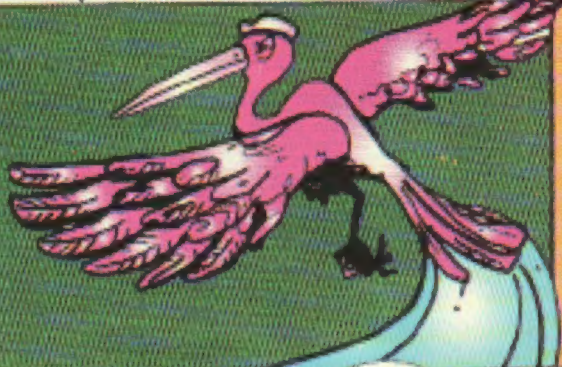
ئەمە كاتىك پۈۋى دا كە
بولبولەكە لەسەرى نىشتەۋە.

ئەۋەى كە بالندەى هىندى
دەنووك زەرد نەيدەزانى ئەۋە
بوو كە ئەۋ لقه وشك و كلۆر
بوو، ئەمەش پاش ئەۋەى
داركونكەرە ناۋەكەى ھەلگۆلېبوو.

بالندەى هىندى دەنووك زەرد دانى بە
دۆراندەكەيدا ناۋ بۆ دوور فېرى.

بولبولەكە
لقەكەى شكاند!

بۆى
دادپەرۋەرى

بۆى
بولبول

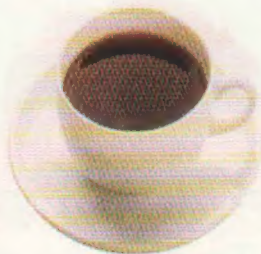
بەخىرھاتنى
بولبولى پاشاى
بالندەكان
دەكەين

لەو پۆژە بە دواۋە بولبول
بوو بە پاشاى بالندەكان، كە
بە دادپەرۋەرى و بەزەبىيەۋە
فەرمانرەۋايەتى دەكردو
كەسى ئازار نەدەدا.

دۆزىنەۋەي چا و قاۋە

چا

چا خواردنەۋەيەكى گەرمى بىلاۋە لە جىھان. باۋترىن خواردنەۋەي گەرمە. لەرىگەي بەكارھىتەنى ئاۋى كولاۋ و گەلەي وشكى روۋەكى چا ئامادە دەكرىت. چا روۋەكىكى خولگەيىيە، لەسەر گىردەكان دەپوئىت و بەخىرايى گەشەدەكات. دواي كۆكردنەۋەي گەلاكان، لە كارگە ئامادەدەكرىن. سى جۆرى چا ھەيە. چاى پەش، چاى سەۋزى چاى تىكەل.

لەدەۋرۋەي سالى ۲۷۲۷ پ.ز كاتىك (شىن نۇنگ) ئىمپراتورى چىنى كە ئاۋى خواردنەۋەي دەكولاند، چەند گەلەيەكى روۋەكى چاى كىۋى كەۋتنە ناۋ كاسە شاھانەيىيەكەي و پەنگى ئاۋەكەيان گۆرى. دواي تام كردن، ھەستى بەۋەكرد ئاۋەكەي تامىكى خۆشى ۋەرگرتوۋە. لەۋكاتەۋە دەبىت بەخۆشترىن خواردنەۋەي ئەم پادشاىە. لەسالى ۶۰۰ زايىنى چا لە ژاپون بىلاۋدەبىتەۋە، دواتر لەسالى ۱۶۱۰ بۇ يەكەمجار بازىرگەنە ھۆلەندىيەكان چاىان گەياندە ئەۋروپا. سالى ۱۷۶۷ خواردنەۋەي چا لە بەرىتانىا دەبىت بە خواردنەۋەيەكى نىشتىمانى. ھىند گەۋرەترىن بەرھەم ھىتەرى چاىە لە جىھاندا دواتر ۋلاتى چىن دىت، ئىنجا ۋلاتانى سىرلىنكا، روۋسىا، كىنىيا، ئەندەنۋوسىيا، ژاپون، بەنگلادىش، ئەرژەنتىن دىن.

پاستىيەكى سەرسوۋرھىتەنە:

تىباگ جۆرە چاىەكى ئامادەكراۋە. داھىتانەكەي بۇ سالى ۱۹۰۸ دەگەرىتەۋە كاتىك كە بازىرگانىك وىستى چا بۇ پىستۇرانتەكانى نىۋيورك بەرىت، لە تۈۋرەگەي بچووك چاى كوتراۋى بەكارھىتا تاكو بدرىت بە موشتەرىيەكان.

چەند جۆرىكى جىاۋاز لە گەلەي چا

قاوه

بۆیه کهم جار قاوه وهک پرووهکیکی کیوی له ئهسیوپیا ههستی پیکرا، بهلام ئهمرۆ له جاوا و سۆمهتره و هیند و نیمچه دوورگهی عهرهبی و ئهفهریقا و هاوای و مهکسیک و ولاتانی ئهمهریکای باشوور دهچینریت. ئهم پرووهکه بهپیککهوت دۆزرایهوه دواى ئهوهی له ئهسیوپیا بینرا میگهله بزنیك گهلاى ئهم پرووهکهیان خوارد، به پۆژ دهلهوهپان و بهدریژایی شهویش بیداربوون، دواى لیکۆلینهوه دهركهوت هۆیهکهى بۆ ئهوه دهگهپیتهوه، گهلاى جوړهپرووهکیکی نامۆیان خواردوه.

دهنگهکانی قاوه

درهختی قاوه

ناوی کۆفی له وشهى قههوهى عهرهبی هاتووه، که له سالهکانى ۱۲۰۰ى زاینی قاوه وهک خواردنهوهیهکی گهرم له دوورگهی عهرهبی بهکاردههینرا. پيش ئهم بهرواره تۆی قاوه وهک خۆراک بهکاردههینرا.

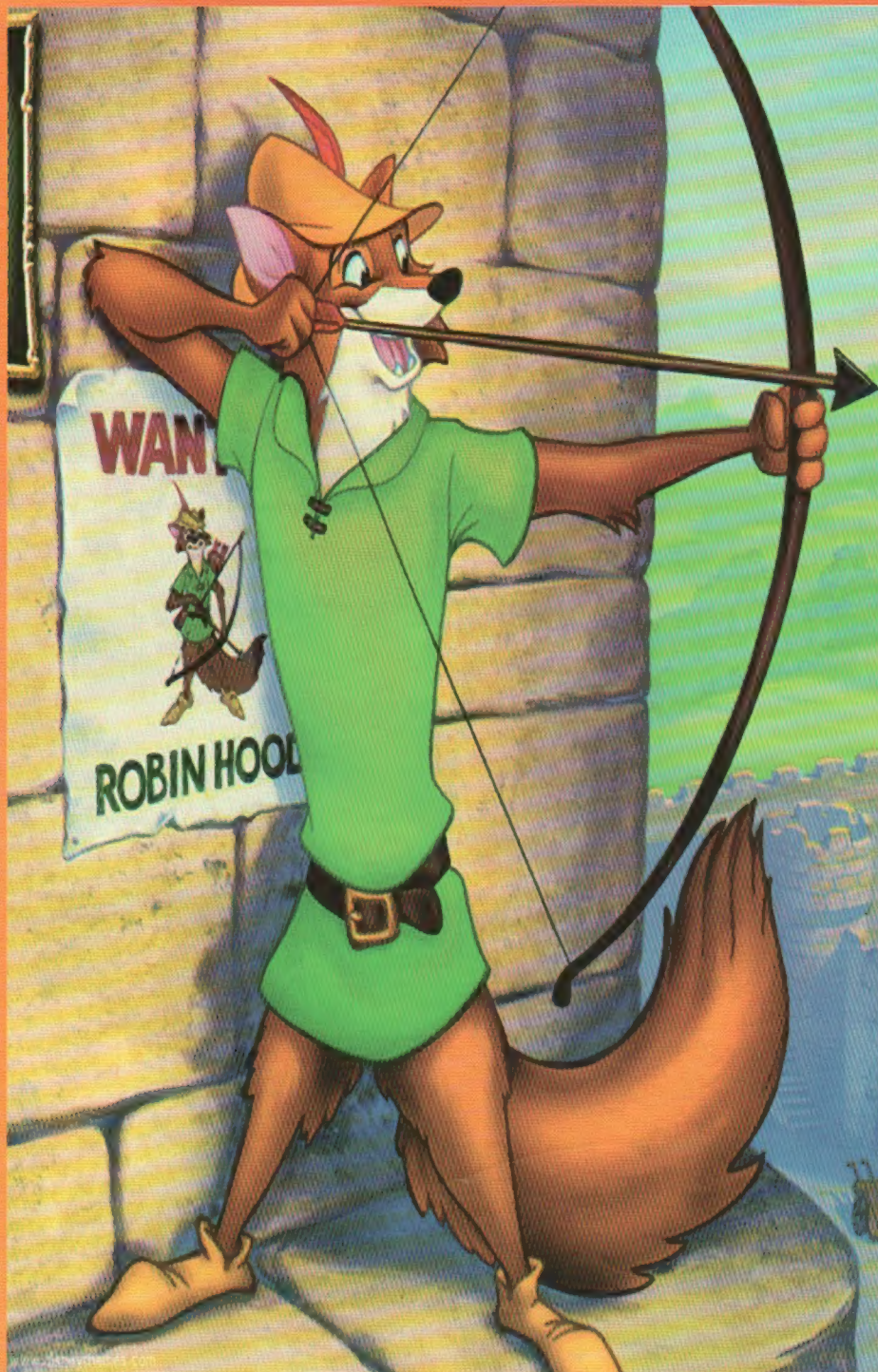

کوپیک له قاوه

له دهورووبهری سالی ۱۵۰۰ قاوه گهیشه تورکیا. دواى سهده سالیکی دیکه گهیشه ئیتالیا. دواتر بهخیرایی لهناو ولاتانی ئهوروپی قاوهخانه دامهزرا. لهسالی ۱۶۶۰ گهیشه ئهمهریکا و لهسالی ۱۷۰۰ بۆیهکهم جار قاوه له ولاتی بهرازیل چینرا.

رۆبن هوود

رۆبن هوود یه کیکه له کهسایهتیه دیارهکانی ناو فۆلکلۆر و گۆرانی و چیرۆکی میلی ئینگلیزی. میژوو هه که ی بۆ سه ده کانی ناوه راست به تایبه تی بۆ سه ده ی چواره هه م و پانزده هه م ده که پرته وه. له نوو سراوه کاندایه که سوار چاکیکی ئازا و لیزان و له یاسا ده رچوو ناوی هاتوو. ئه و سا سه رده می شا پریشاردی یه که م کۆمه لگهی ئینگلیزی له م کۆمه لانه پیکهاتبوو ده وله مه ند، هه ژار، له یاسا ده رچوو هه ر یه ک له م کۆمه لانه ش داب و نه ریتی تایبه ت به خۆیان هه بوو. رۆبن هوود له گروپی سییه م بوو، له دارستانه کانی شیروودی نزیک شاری تۆتینگهام ده ژیا

له گه ل دهسته یه که ژماره یان 140 کهس بوو و پێیان ده و ترا (میری مان) دوژمنی سه ره سه ختی شی شه ریفی شاری تۆتینگهام بوو، چونکه ئه م پیاوه به یاسا تونده کان و باجه زۆره کانی، خه لکی ده چه و سانه وه. له سه رچاوه کاندایه ی رۆبن هوود به شیوه ی دیکه ش هاتوو، له وانه هه ندیک ده لێن جه نگاوه ریکی ئازابوو له سوپای خاچ دروشمه کان، له هه ندیکی دیکه وه که پاله وانیک دژی گه نده لی و چه و سانه وه ناوی هاتوو. له هه ندیکی دیکه به سه رکرده ی ئه و که سانه دانراوه که له یاسا یاخی ده بوون. به لام هه رچۆنیک بێت زیاتر وه ها ناسراوه که سامان و که لوپه لی له خه لکی ده وله مه ند ده فراند و به هه ژارانی ده به خشی. به رامبه ر به ژنان و خه لکی هه ژاریش دلنه رم بوو، به مه ش خۆشه ویستی په یدا کردبوو له گه ل ئه وه ی کار و په فتاری نا دروست بوو.

ولاتانی کۆمونوئیس

ولاتانی کۆمونوئیس یان کۆمونوئیلیسی بهریتانی، بهو ولاتانه دهوتریت که پیشتر له ژیر دهسهلاتی شاهانهی بهریتانی بوون و ئیستاش سهربهخۆن. سالی 1931 بهسهپرهرشتی خودی بهریتانیا یهکیتییهکی خۆبهخشانهیان دامهزراند که سهنتهرهکهی له کۆشکی مارلبوروی شاری لهندنه و کورتکراوهکهشی (CN)، جگه له ههردوو ولاتی مۆزهنبیق و رواندا.

ههر 53 ولاتهکهی دیکه که پیشتر له ژیر دهستی بهریتانیابوون بهشدارن لهم یهکیتییه، که ئەم سهرو ئەو سهری جیهانیان داگرتوو و لهناویاندا ولاتی گهوره و به توانا ههیه، ههشیانه بچووک و بی هیزن، لهوانه ئوسترالیا، کهندها، نیوزلهندا، پاکستان، گانا، بهنگلادیش، فیجی، تهزنایا... بهمهش 1,7 ملیار مرۆفی جیهان دهگریته خۆی، که دهکاته 1/4ی دانیشتوانی جیهان. ههروهها ریکخراوهکه ئالای تایبته به خۆی ههیه که لهبۆنهکان بهرزدهگریتهوه. ئامانجهکانی ئەم ریکخراوه بریتییه له پشتیوانیکردن له یهکتری و گهشهپیدانی پرۆسهکانی دیموکراتی و دهسهلاتی یاسا و مافهکانی مرۆف و یارمهتیدان و گهشهپیدان. ریکخراوهکه یاسایهکی جیگر و دیاریکراوی نییه، بهلکو به بهردهوامی ولاتانی هاوبهش واژوو لهسهه و نهو بنهما هاوبهشانه دهکهن که بههای یهکیتییهکه بههیز دهکهن، لهوانه بریارهکانی سالی 1971ی سنگافوره و بریارهکانی هیراری لهسالی 1991

لههمان کاتدا بهریتانیا بهمهبهستی داوکیکردن له مهزنییهتی خۆی، زۆرتین یارمهتی ریکخراوهکه دهوات و خوشی بهسهپرهرشتیاری یهکهه دادهنیت. یهک له تایبتهمهندییهکانی ئەم یهکیتییه بریتییه له (یاریههکانی کۆمونوئیس) که تهمهنهکهی بۆ زیاتر له سهدهیهک دهگهڕیتهوه و پیشتر (یاریههکانی ئیمپراتۆریهتی بهریتانیایی) ی پیدهوترا، ههر چوار سال جارێک نهجامدهدریت، تاکه جیاوازیشی لهگهڵ یارییهکانی ئۆلۆمپی لهوه دایه پیشبرکیتییهکانی ناوی لهنیوان تاکهکانه نهک لهنیوان ولاتان، ئەمه جگه لهوهی که تهنیا تایبته به دانیشتوانی ولاتانی یهکیتییهکه.

بوومه له‌رزه

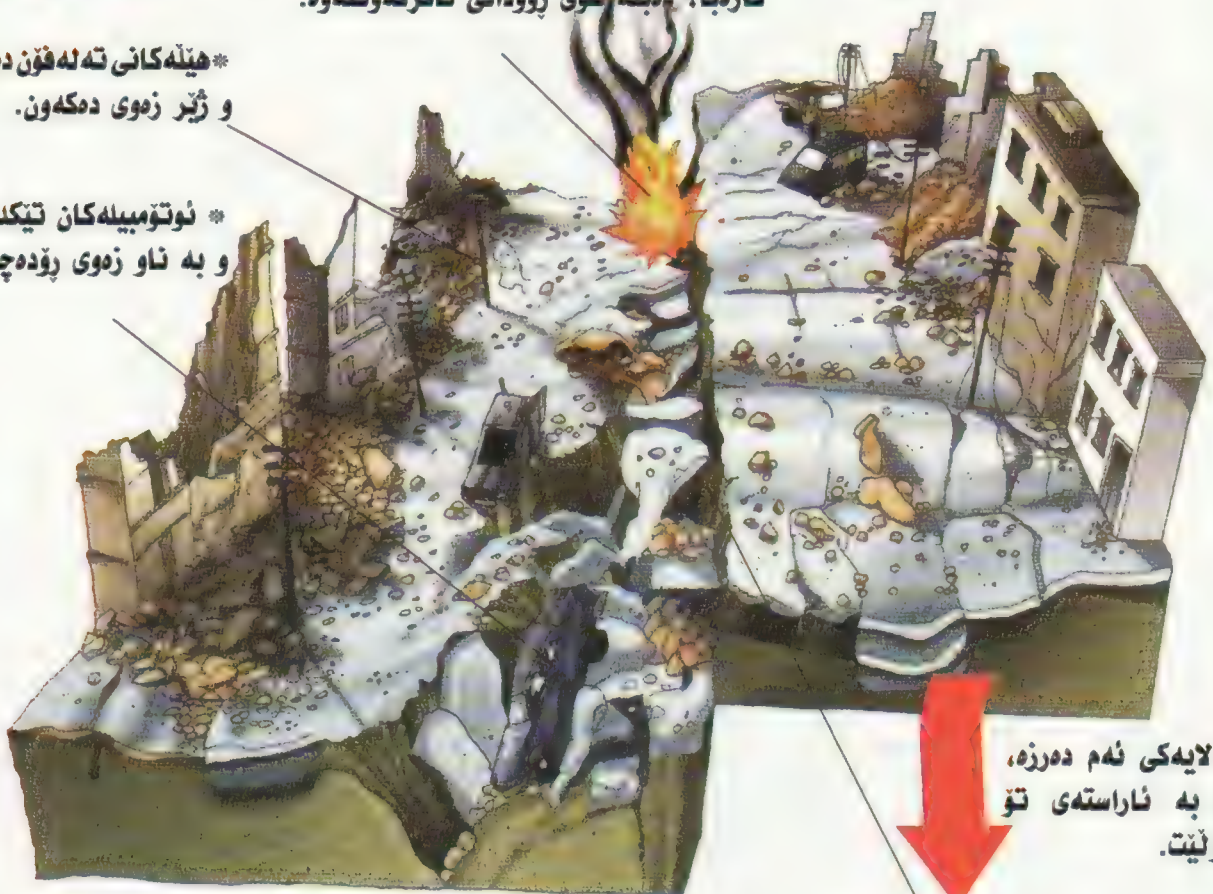
بوومه‌له‌رزه بریتیه له له‌رینه‌وه‌ی زه‌وی، به‌ه‌وی شکان و گۆرانی له‌ناکاوی به‌شیکی گه‌وره‌ی تاویری ده‌ره‌وه‌ی توپکی زه‌وی په‌یداده‌بیت. بوومه‌له‌رزه له‌رووداوه به‌هیزه‌کانی زه‌وییه، ئه‌نجامه‌که‌شی دله‌زینه. بوومه‌له‌رزه‌ی به‌هیز له‌وانه هیزه‌که 10 هه‌زار جار گه‌وره‌تریت له هیزی ته‌قینه‌وه‌ی یه‌که‌م بۆمب‌ی ئه‌تۆمی. بوومه‌له‌رزه ده‌توانیت تاویره‌کان تووشی داشکان و رۆچوون بکات، به‌مه‌ش ویرانکارییه‌کی گه‌وره دیته ئاراو ژیان به‌ره‌و نه‌مان ده‌بات.

* شکانی بۆریه‌کانی گاز و پسانی کینه‌له‌کانی کاره‌با، ده‌بنه ه‌وی روودانی ناگرکه‌وتنه‌وه.

* هیله‌کانی ته‌له‌فۆن ده‌پسین و ژیر زه‌وی ده‌که‌ون.

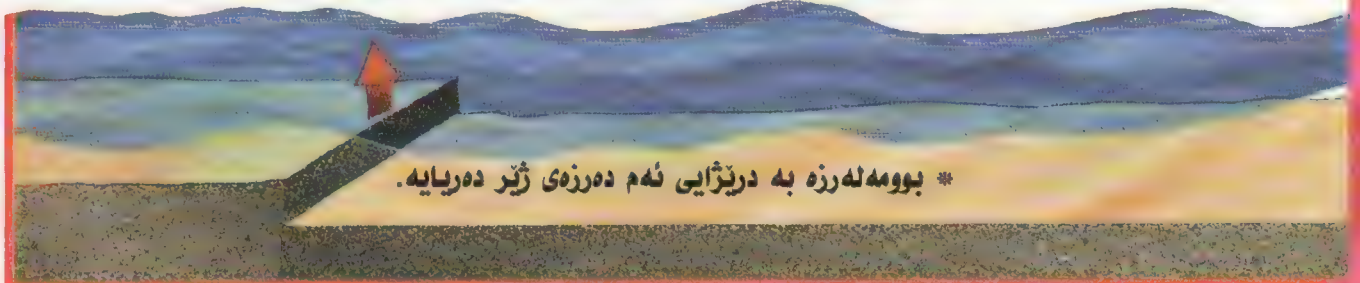
* ئوتۆمبیله‌کان تیکده‌شکین و به‌ناو زه‌وی رۆده‌چن.

* له‌لایه‌کی ئه‌م ده‌رزه، زه‌وی به‌ئاراسته‌ی تو ده‌جووئیت.

هیلێ داروخان

بوومه‌له‌رزه له‌ناو ده‌ریا-تسۆنامی: تسۆنامی کۆمه‌لیک شه‌پۆلی یه‌ک له‌دوا یه‌که، به‌ه‌وی ئه‌و گۆرانه توند و سه‌ختانه‌ی که له‌ ئاو رووده‌دات، په‌یداده‌بیت. بوومه‌له‌رزه له‌ ژیر ده‌ریا، ئه‌و شله‌ژانه‌یه که ده‌بیته ه‌وی بلند و نه‌وی بوونی ئاستی ئاو و ئه‌نجامه‌که‌شی تسۆنامی لیده‌که‌وێته‌وه.

* بوومه‌له‌رزه به‌دریژایی ئه‌م ده‌رزه‌ی ژیر ده‌ریایه.

له بهرچی بوومه له رزه پووده دات؟

بوومه له رزه کاتیک پووده دات که پلټه کانی سهر پووی زهوهی بشکین و بگورین له شوینی خویان. له کاتی بهیه که یشتنی شه پوله کان هیزیکي زوریان لیده رده چیت که ده بیته هوی له رینه وهی زهوی له ناوچه کانی ده ورو به ری. نو له رینه وهیه نه گهر هیزه که ی زور بیت، ده بیته له ناو بهر و تیکشکینه. له وانه شه بیته هوی پووخان و ویرانکردنی بینایه و ریگاوبانه کان. هه روه ها جووله ی تاویره کان له کاتی له رینه وه کان، بوی هیه روبره کان ریږهوی خویان بگورن.

پیوانه کردنی بوومه له رزه:

زور بهی بوومه له رزه کان به پیوانه ی ریخته ر ده پیورین. نه م پیوانه یه له لایه ن (چارلس ریخته ر) له سالی 1934 دانراوه. ریگایه کی دیکه ش بۆ پیوانه کردنی هیزی بوومه له رزه دانراوه که پیوانه ی (میرکالی) یه نه مه یان پیمان ده لیت له کاتی بوومه له رزه که، چهن جار پووی زهوی له ریوه ته وه.

له کاتی بوومه له رزه دا چی ده که ییت؟

نه گهر له ژووره وه بوویت، هه ولی ده رچوون مه ده بۆ ده ره وه، به لکو خۆت بخه ژیر که لووپه لیکی گهره ی جیگری وهک میژ و خۆتی پیوه بگره تا لیت دوور نه که ویتته وه. پاش ته و او بوونی له رینه وه که برۆ ده ره وه و له خانووه کان دوور بکه وه و له شوینیکی کراوه بوهسته.

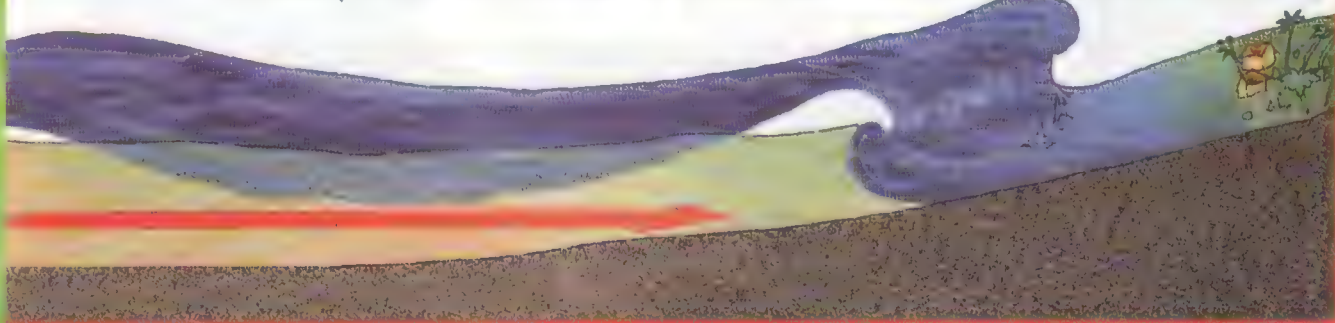
درزی سانت نه درتیراس له گالیفورنیای نه مه ریکا

درزی کراوه ی راست کاتیک پووده دات که شوین گرتکه که ستوونی بیت. درزه کان له و شوینانه ی سهر پووی زهوی ده بینرین که تاویره کانیا ن جوولاون. به شیوه یه کی سه ره کیش له و کاته پووده دات که پووی زهوی له نا کاو ده کریته وه.

سه نته ری بوومه له رزه

نه و خاله ی که یه که م جووله ی له رزینه که ی لی پووده دات پییده وتریت سه نته ری بوومه له رزه یاخوود (ئیپی سینته ر) له ویدا ئاستی له رزینه که یه کجار به هیزه و بۆ هه موو لایه ک شه پۆلی لیده رده چیت. به تویرینه وه له بوومه له رزه و شه پۆله کانی بوومه له رزه ده وتریت زانستی بوومه له رزه (سییسمؤلوزیا).

هیزی نه ناویه ر: ناتوانریت بهر له هیزی تسونامی بگیریته. شه پۆله کانی تسونامی یه که به دوا ی یه ک دادین، تا ده که نه لیوا ره کانیش گهره تر ده بن. هه ربۆیه ترسناک و ویرانکه رن. به نده ره کان له ناو ده به ن و شار و شارۆچکه کانیش ویران ده کن. نه مه جگه له وهی که شتییه کانی ناو ئاویش پاده مالن.

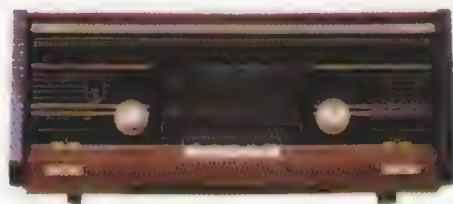
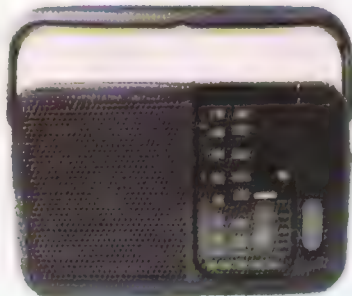

داهینراوهکان

رادیو 1895: رادیو ئامیتریکي په خشکردنه. ئامیتری نارډنی رادیویي به شیوهی

شه پوله کانی کاروموگناتیسې، زانیاری ده نیرې و ئامیتری وهرگرتنی رادیویش، شه پوله نیردراوهکان کوده کاته وه و دهیان گوریت بؤ دهنگ. گوگلیلمو مارکونی ئەندازیاریکی کاره بایی ئیتالی بوو. به گه شه پیده ری سیسته می تهله گرافی بی تهلی (کرداره کی رادیویي) ناسرابوو. له سالی 1895 رادیوی داهینا. به هوی به شداریکردنی له گهل کارل فیردیناند براونی ئەلمانی له به ره وپیش بردنی تهله گرافی بی تهلی، به هاوبه شی خه لاتی نوبلی بواری فیزیایان پیدرا. گوگلیلمو پوژی 25 ی نیسانی سالی 1874 له ولاتی ئیتالیا هاته دونیا، پوژی 20 ی ته مموزی سالی 1937 له پوما کوچی دوايی کرد.

وینه ی تیشکی ئیکس 1895: له زانستی پزشکی، شه پولي شاراوو له تیشکدانه وهی

کاروموگناتیسې به کاردیت بؤ دوزینه وهی که موکورتی له به شه کانی ناوه وهی له شی مروّف. سالی 1895 ویله یلم کونراد فون پونتگین ئەم تیشکه ی دوزیه وه، بویه هه ندیک جار به تیشکی پونتگین ناوده بریت. هه روه ها ناوبراو ته کنیکیکی بؤ یه که م وینه گرتنی تیشکی X داهینا. له سالی 1895 یه که م خه لاتی نوبلی به شی فیزیای پیدرا. هه روه ها به هوی کارکردنی له بواری تیشکی X له لایه ن کومه لگه ی شاهه نشاهی مه دالیای پامفوردی پیدرا. ویله یلم کونراد فون پونتگین سالی 1854 له ئەلمانی هاته دونیا پوژی 10 ی شوباتی سالی 1923 له شاری میونخ کوچی دوايی کرد.

داهینراوهکان

سایگیمومه تر 1896: سایگیمومه تر یان پیوه ری پاله په ستوی خوین، ئامیریکه

بو پیوانه کردنی پاله په ستوی خوینی ناو له شی مروځ به کاردیت. له سالی 1896 له لایه ن (سیپون ریغه روسی) پزشکی ئیتالی داهینرا. ناوبراو پزشکی مندالان و هه ناو بو. له رۆژی 7 ی ئابی سالی 1863 هاته دونیا و رۆژی 15 ی ئازاری سالی 1937 کوچی دوا ی کرد.

توربینی هه لمی 1897: توربینی هه لمی ئامیریکه بو گورینی کهرما وزه بو

میکانیکه وزه به کاردیت. له م ئامیره دا هه لم له ژیر پاله په ستوی شه فره کانی ناو بویه ره کان دهر ده چیت، له نیوان شه فره کانیش که لین هه یه تا کو هه لمه که یان به ناویدا ره تبیت. ئه و هه لمه به هیزه ودها له شه فره کان ده کات به خیرایی بسوورینه وه. سیر چارلیس ئه لیگرتون پارسونس ئه ندازیاریکی ئیرله ندی بوو، وهک ئه ندازیاری دیزاین کردنی داینه مو و توربین و مولیده کاریده کرد. به داهینه ری توربینی هه لمی ناوبانگی دهر کرد. کاریگه ری زوریشی له سهر دهریاوانی و به شی ئه ندازه ی کاره بایی هه یه. له سالی 1854 هاته دونیا و له سالی 1931 کوچی دوا ی کرد.

سه رچاوه: کتیبی داهینه رکان

10 پانتاييه ئاوييه گەورەكانى جيهان

ئۇقيانووسەكان 70% پۈۈى زەۋى دادەپۇشن و خاكيش 97% ئاۋ لە ئۇقيانووسەكان وەردەگریت. هیچ ھەسارەيەكى ديكەى كۆمەلەى خۆر، ئاۋى لەسەر نييه. دە پۈۈبەرە فراۋانە ئاوييەكانى سەر پۈۈى زەۋى ئەمانەن:

ئۇقيانووسى ھيىن: فراۋانترين پانتايى ئاوييە، لەلايەك لە جەمسەرى باكوور بەرەو ئەنتاريكتا و لەلايەكى ديكەش لەنيۋان ھەردوۈ ئەمەريكا لە پۇژھەلاتەۋە و ئاسيا و ئوستراليا لە پۇژئاۋاۋە ھەلكەوتوۋە. پۈۈبەرەكەى 180 مليۇن كىلۇمەتر چۈارگۇشەيە كە ھىلى نيتودەولەتى (دەيت)ى بەناۋدا پەتدەيىت.

ئۇقيانووسى ئەتلەسى: دوۋەمين پۈۈبەرى گەورەى ئاوييە. لە پۇژھەلاتەۋە، ئەۋروپا و ئەفريقا و لە پۇژئاۋاشەۋە ھەر دوۈ ئەمەريكا بەيەك دەگەيەنيت. لەگەل ئۇقيانووسى جەمسەرى باكوور لەباكوور بەيەك دەگەن. پۈۈبەرەكەى دەگاتە 106.4 كىلۇمەتر چۈارگۇشە. قولیەكەشى دەگاتە 12881 پىن. زۆربەى نەتەۋە پيشەسازيیەكان دەكەۋنە سەر ليۋارەكانى ئەم ئۇقيانووسە، بۆيە گرنگترين پانتاييە بۇ بازركانى.

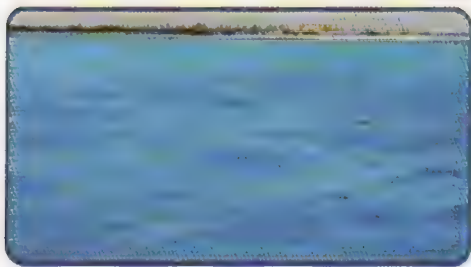

ئۇقيانووسى ھيىندى: ئەم ئۇقيانووسە دەكەۋیتە نيۋان ئەفريقا و ئوستراليا. سىيەم پانتايى گەورەى ئاوييە لە جيھاندا. نزيكەى 20% ئاۋى پۈۈى زەۋى گرتۆتە خۇ، ھەروەھا 10 ھەزار كىلۇمەتر بەرينە و پۈۈبەرەكەشى 73556000 كىلۇمەتر چۈارگۇشەيە، ھەريەك لە دەريای سوور و كەنداۋى فارسىش دەگریتەۋە.

ئۇقيانووسى جەمسەرى باكوور: لە لوتكەى گزى زەۋى ھەلكەوتوۋە. دەكەۋیتە باكوورى كيشۈەرەكانى ئاسيا و ئەۋروپا و ئەمەريكاى باكوور. پۈۈبەرەكەى 14056000 كىلۇمەتر چۈارگۇشەيە، ناۋەندە قولیەكەشى 3953 پىنيە. ھەرچەندە بەتەۋاۋى بە ئۇراسيا و ئەمەريكاى باكوور دەۋرە دراۋە، بەلام بەدریژايى سال بە بەفر داپۇشراۋە.

دەريای کارىبى: گەورەترین دەريای سوۋىرە. پووبەرەكەى نىزىكەى 2754000 كىلۇمەتر چوارگۆشەيە. قوولترین خالى (كەلىمانترو)ى ناوەكە دەكەويتە نىوان كوبا و جامايكا و قوولەكەى 7676 مەترە.

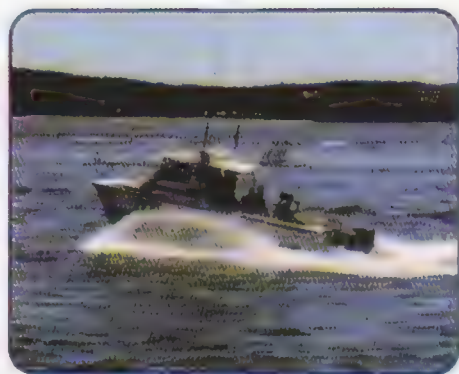
دەريای باشورى چىن: ئەم دەريايە لە ئىكوادۆرەو بەرەو خولگەى قرژال دريژ دەبيتەو و پووبەرەكەى دەگاتە 2.8 مليون كىلۇمەتر چوارگۆشە. بەھۆى ھەلكەوتەكەيەو ئەو ناوہى لىنراوہ.

ن داخىر ---

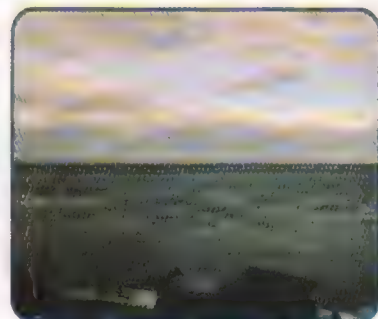
دەريای ناوہراست: ئەم دەريايە بە دريژى 3900 كىلۇمەتر لە ى ئەم كيشەيە برىتييە پۆژھەلات بەرەو پۆژئاو دريژ دەبيتەو، پووبەرەكەى 2.5 دووبارە بەكارھيئانەوہى. مليون كىلۇمەتر چوارگۆشەيە و پانيەكەشى دەگاتە 1600 ئەم مەبەستەش پلاستىكە كىلۇمەتر. پاشماوہى دەريايەكى كۆنە كە تىسايىزى پىدەوترى. رھىنراوہكان لە شويىنىكى ت كۆدەكرىنەوہ كە سەنتەرى .

دەريای بىرنىنگ: ھەشتەم پانتايى ئاوييە لە جىھاندا و بەشيكيشە لە زەريای ھيىم. پووبەرەكەى لە 2 مليون كىلۇمەتر چوار گۆشە زياترە و سنوورى پۆژھەلات و باكورى پۆژھەلاتى ئالاسكايە. لە پۆژئاواشدا سىبىريا و نىمچە دوورگەى كامچادكاو لە باشوورىشەو نىمچە دوورگەى ئالاسكا و دوورگەى ئەلوتەين و لە باكورىشەو تەنگەبەرى بىرنىنگ لەيەك جىادەكاتەو. ئەم تەنگەبەرەش دەريای بىرنىنگ لە ئوقيانوسى ھيىم جىادەكاتەو.

كەنداوى مەكسىك: ئەم كەنداو بەشيكە لە ئوقيانوسى ئەتلەسى و پانييەكەى 1500 كىلۇمەترە، ھەوزى كەنداوہكا ئاسانى دەشكىت. 1.6 كىلۇمەتر چوارگۆشەيە و لەگەل دەريای كارىبى بەشدارى دەكات لە دروست بوونى دەريای ناوہراستى ھەردوو جۆرى پلاستىكى نەرم و ئەمەريكا. كانىش بە چەندان رىگا بۆ بەرھەمى

دەريای ئۆكھۆتسك: ئەم دەريايە بەشيكە لە ئوقيانوسى ھيىم. دەكەويتە بەشى پۆژئاواى. پووبەرەكەى دەگاتە 1.5 مليون كىلۇمەتر چوارگۆشە. قوولترین ئاستى دەكەويتە نىزىك كوريلز كە 11033 پىتيە. ئەم دەريايە لە مانگى تشرىنى دووہم تا مانگى حوزەيران بە بەفر دادەپۆشرى و تەمىكى ئەستورىش دەورەى دەدات.

پلاستیک

پلاستیک ماده‌یه که ده‌توانریت به چندان شیوه له قالب بدریت و دابریژریت. بهر له 90 سال بۆ یه‌که‌مجار له ویلایه‌ته یه‌ک‌گرتووه‌کانی ئه‌مه‌ریکا دروستکرا. پلاستیک ماده‌یه‌کی سووکه به‌لام به‌هیزه، ده‌توانریت ره‌نگاو‌ره‌نگ و بریقه‌دار بکریت. ماده‌یه‌کی زۆر به‌که‌لکه چونکه به‌ئاسانی ناشکیته و له هه‌وای کراوه‌ش به‌رگه‌ی ژه‌نگه‌له‌هتنان ده‌گریته. هه‌میشه پلاستیک به‌کاردریت بۆ دروستکردنی ئه‌و شتانه‌ی که له ماده‌ی سروس‌تی وه‌ک دار و ئاسن دروستکراون.

* پلاستیک وه‌ک دانه‌ویله هه‌ل‌ده‌گیریته، پاشان ده‌نکه ورده‌کانی ده‌توینرینه‌وه و له قالب ده‌درین.

(ده‌یت‌ای به‌ناودا ره‌نده‌بیته).

له‌به‌رچی پلاستیک؟

* پلاستیکی ره‌ق به‌کاردریت بۆ دروستکردنی کورسی و کلاو.

* پلاستیک ئاسان پاک ده‌کریته‌وه و به‌رگه‌ی شکانش ده‌گریته. به‌کارده‌هینریت بۆ هه‌ل‌گرتنی خۆراک و دروستکردنی

قاپ و قاچاگی وه‌ها که له گه‌شته‌کان به‌کاریان ده‌هینن.

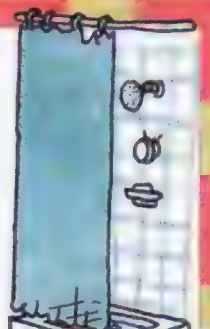
* پلاستیکی نه‌رم

به‌کارده‌هینریت بۆ دروستکردنی دیواری ناو حه‌مامه‌کان و

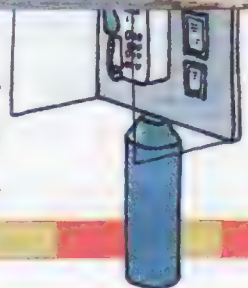
کیسه‌ی زبل.

ئاوییه له جیهاندا. نزیکه‌ی 20% ئاوی زه‌وی گرتوته‌ خو، هه‌روه‌ها 10 هه‌زار به‌رینه و 73556000 رووبه‌ره‌که‌شی چوارگۆشه‌یه، هه‌ریه‌ک له ده‌ریای سوور و فارسیش ده‌گریته‌وه.

* پلاستیک به‌رگه‌ی به‌فر و باران ده‌گریته، بۆیه بۆ دروستکردنی کابینه‌ی ته‌له‌فۆنی سه‌رشه‌قام به‌کارده‌هینریت.

دووباره به کارهینانه وهی پلاستیک

له بهر ئه وهی پلاستیک به ئاسانی ناشکیت، دواي فریدانیش شوینیکی فراوان داگیر دهکات، بۆیه تاکه چاره ی ئه م کیشیه بریتیه له دووباره به کارهینانه وهی. بۆ ئه م مه به سته ش پلاستیکه به کارهینراوه کان له شوینیکی تایبته کۆده کرینه وه که سه نته ری دووباره به کارهینانه وهی پلاستیکه، پاشان ده برینه کارگه کان و له ویدا ده توینرینه وه و له قالب ده درینه وه بۆ ئه وهی دووباره که ل و په لی وه ک گولدان و سه به ته ی زبلی لیدروست بکریته وه. هه ولیش دراوه جوړه پلاستیکیک دروست بکریته که له کاتی فریدان به ئاسانی ده شکیت.

* پيش دووباره به کارهینانه وهی پلاستیک، پئویسته هه ردوو جوړی پلاستیکی نه رم و پلاستیکی رهق له یه کتری جیا بکریته وه. جوړه جیاوازه کانیش به چه ندان ریگا بۆ به ره مه ی نوێ به کارده هیترینه وه.

پلاستیک له برین پیچیدا

هه ندیک جوړی پلاستیک بۆ ناو له ش ئاساییه و هیچ مه ترسی نییه. بۆیه بورغی و ده مبووسی پلاستیکی به کارده هیتریت بۆ به یه ک گه یاندنه وهی ئیسکی شکاوی ناو له ش. هه روه ها چه ندان جوړی پلاستیکی جیاوازه به کارده هیترین بۆ دروستکردنی داو تاکو له دوورینه وهی برینه کانی له شی مروّف به کاربه یترین.

پیس بوونی ژینگه به ئاوهړو

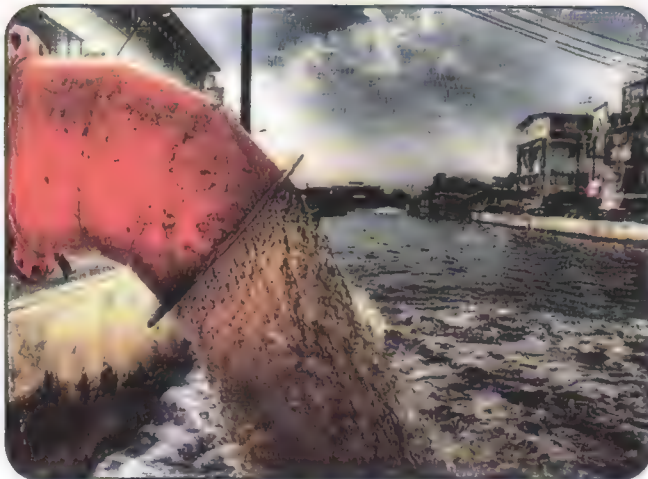
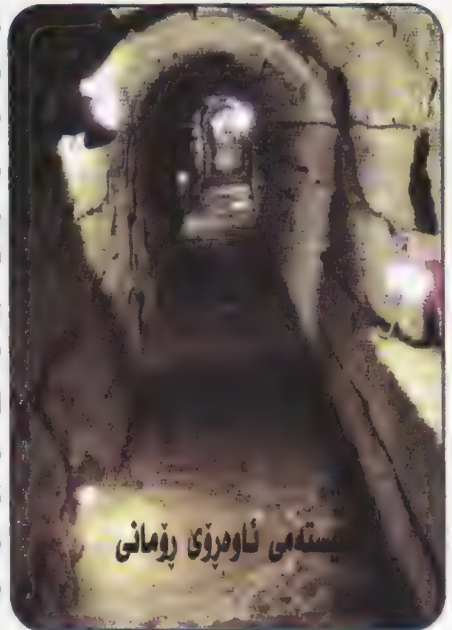
هر شویټیک شارستانی لیټیت، پاشماوهی ئاوهړوی لی بهدی دهکړیت. که ناتوانین دهستبهرداری بین. شارستانیتهکانیش بۆ پژاربوون له پاشماوهکان بهردهوام ههولی بهرو پېشبردنی سیستمی ئاوهړویان

دهدا. زۆربهی ئاوهړوی شارستانه دیرینهکانی، وهک ئاشوورییهکان و بابلییهکان و یونانییهکان، بههوی لهناوچوونی شارستانییهکان بهدیارکهوتوون.

پۆمانییهکان ههمان نهو سیستمههی ئهمرۆیان پیاده دهکرد بۆ پراکیتسانی ئاو. لهسهدهکانی ناوهړاستیش ئاوهړوکان بهشیهوی جۆکه له ولاته نهوورویییهکان دروستکران. هر کاتیکیش که پاک دهکرانهوه پاشماوهکانیان دهخرانه ناو پرووبارهکان یان وهک مادههی کیمیایی بۆ زهوی کشتوکالی بهکاردههیتران.

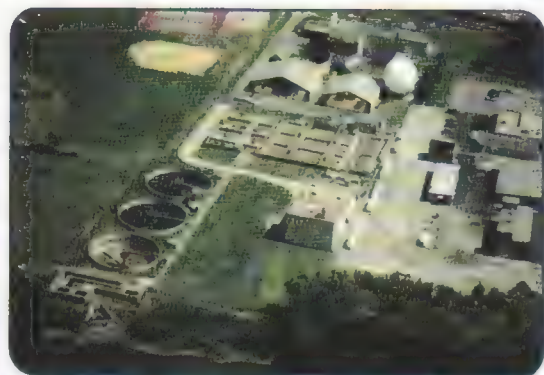
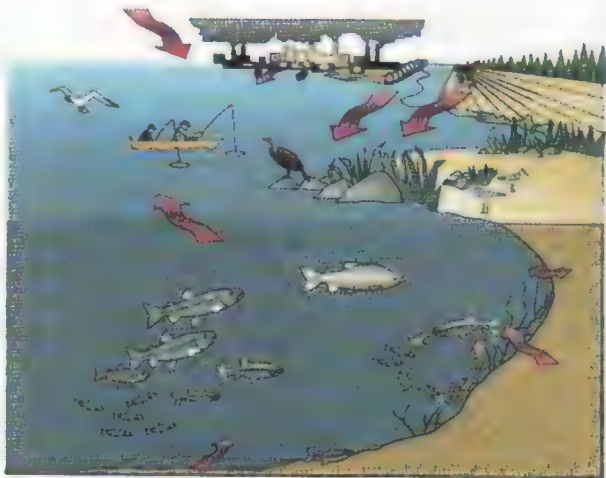
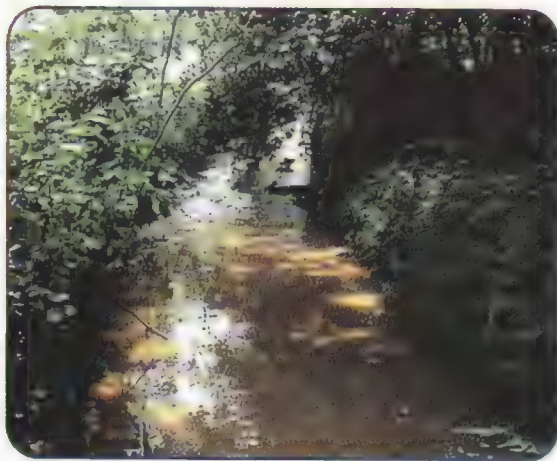
لهگهلهوهی لهسهدهی بیستم به ههزارهها میل بۆ هیلئ ئاوهړو دروستکرا، تا مرقف پژاربکات لهو ههموو پاشماوانه، کهچی کیشهکه تا ئیستا به چارهسهرنهکراوی ماوهتهوه و به ئاشکرا پاشماوهکان دهژینرینه ناو دهریاکان. ئهمش هۆکاریکی سهرهکی و راستهوخوی بلاوبونهوهی نهخووشی و تیکدانی ژینگهی بوونهوهرانه. پاشماوهی ژههراوی دهبیته هوی له ناوبردنی ژيانی ئازهل و رووهک. نهو ماده

خۆراکییهی له پاشماوهکاندا ههیه، دهبیته هوی کوژرانی ژيانی ئاوی، چونکه هاندانیککی گهرههی زۆربوونی قهوزهیه. که قهوزهکانیش دهمرن بهکتریاکان ههموو ئوکسجینهکهی ناو ئاوهکه بهکاردههیتن تا قهوزهکه شیبکهنهوه. ئهم کرداره پیندهوتریت ئیتروفيکهیشن. ئههه زۆربوونی بریکی زور له مادههی خۆراکی، دهبیته هوی مردنی پرووهک و ئازله ئاویییهکان به هوی نهمانی ئوکسجین.

چارهسەری ڕووهکی بهکاردههینری له ڕیگای بهستنی چهندان فیلتهر و تهکنۆلۆژیای کیمیایی و بایۆلۆژی بۆ پاککردنهوهی ئاوهڕۆکان و پاشماوه ئاوییهکان. ههندیک له ڕووهکه نوێیهکان زۆر چالاکن، ئاوهڕۆ دهگۆرن بۆ پهینیکی پاکی کیمیایی، تا جوتیار و باغهوانهکان بتوانن بهکاربیهێنن.

بهلام باشتترین چارهسەری ئاوهڕۆ له ڕیگای ڕووهکهوه ناتوانی بهتهواوی چارهسەری کێشه‌ی ئاوه‌ڕۆ بکات. له هه‌موو لایه‌کی گۆی زه‌وی ئهم دیارده‌یه وه‌ک کێشه‌یه‌کی گه‌وره‌ وایه، تا دیت ئاستی پیس بوونی که‌ناره‌کان به‌ره‌و زیادی ده‌چیت، بۆیه پێویسته چاره‌سەری ڕووه‌کی به‌فراوان پیاده‌بک‌ریت. بۆ ئهم مه‌به‌سته‌ش هه‌ول و پاره‌ی زۆری گه‌ره‌که.

کارگهی خاوتنکردنه‌وه‌ی ئاوه‌ڕۆ

چاره‌سەری کێشه‌ی ئاوه‌ڕۆ و نه‌و گۆڕانکارییه‌ی له‌ ژینگه‌دا دروستی ده‌کات کارێکی ئاسانه. هه‌یج پێویست ناکات که‌ ژبانی ڕۆژانه‌ی خه‌لک بگۆڕیت یاخود ڕیکخراوی پاراستنی ژینگه‌ی لی ئاگادار بک‌ریته‌وه. به‌لکو ده‌بیت بری پێویست له‌ بودجه‌ ته‌رخان بک‌ریت بۆ بنیادنانی سیسته‌میکی ئاوه‌ڕۆی پێشکه‌وتوو که‌ هه‌موو لایه‌کی ولات بک‌ریته‌وه. ئه‌مه‌ش شان به‌ شانی سیسته‌میکی چاره‌سه‌رو خاوتنکردنه‌وه‌ی ئاوه‌ڕۆکان تا دووباره‌ سوود له‌و ئاوه‌ڕۆیانه‌ وه‌ربگ‌یریته‌وه.

ئەختەبووت

ئەختەبووت ئاژەلئىكى نەرمى بى بېرپەيە. زانايان لەو بېروايەدان لە ھەموو بوونەوھرىكى دىكە ژىر تر بىت. خاسىيەتى تايىبەتى ھەيە لە پەفتار و شىۋازى پراوکردن و بەرگرى كردن. ھەشت بالى ھەيە، لەسەر ھەر بالئىكى 240 مژەر ھەيە و بەھۆى ئەم مژەرانە دەتوانىت تام و چىژى ھەموو ئەو شتانە بزانىت كە دەيانگرىت.

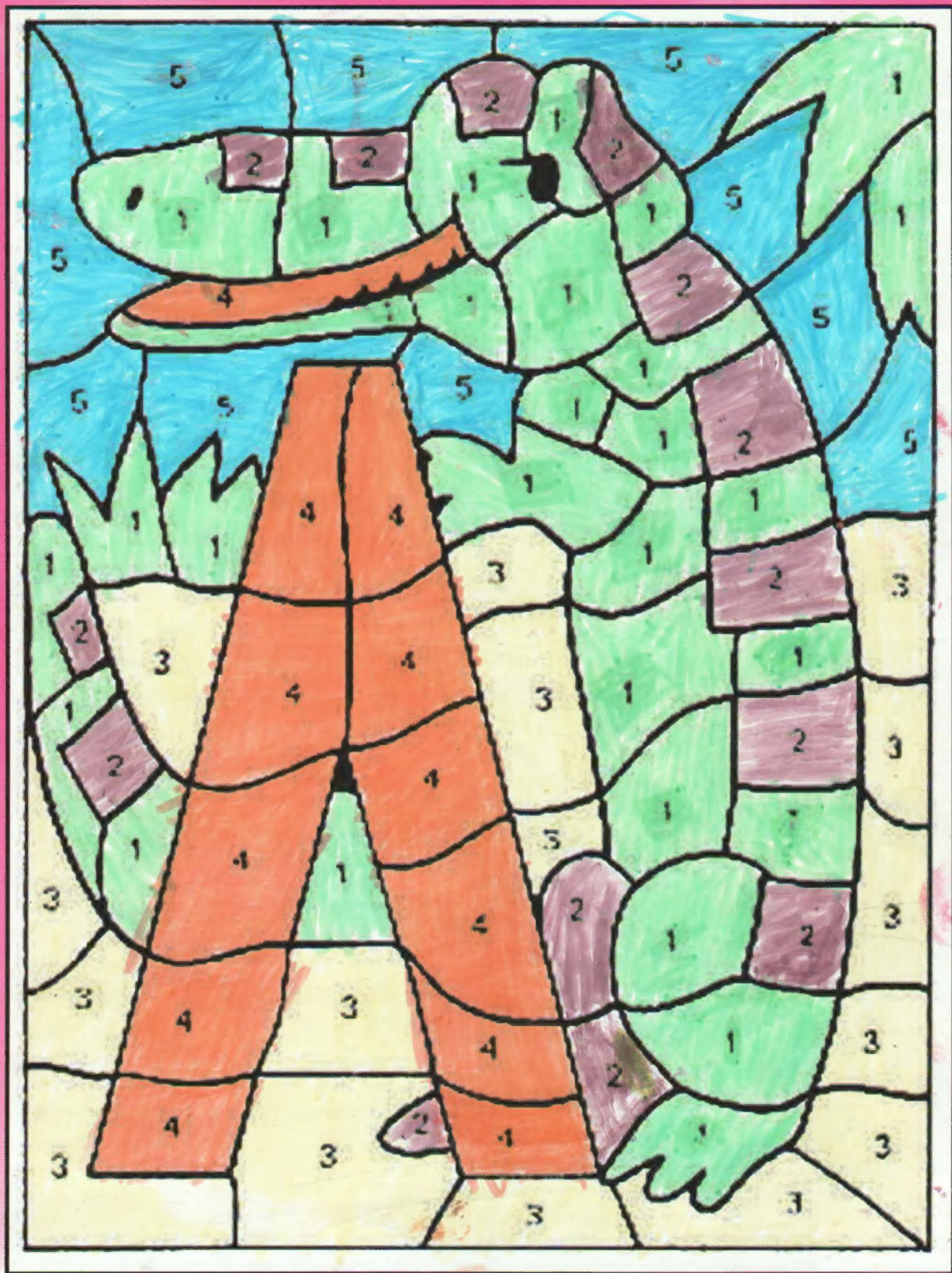
كەواتە دەتوانىن بلىين ھۆكارىكى ھەستىارى بۆنكردن. ئەختەبووت دەتوانىت بەخىرايىيەكى سەرسووپھىنەر پەنگى خۆى بگۆرىت تاكو خۆى لەگەل پەنگى دەوروپەرەكەى بگونجىنىت، ھۆى ئەم كارەشى بۆ ئەو دەگەرپىتەو، پىستەكەى بە مليۋنەھا خانەى پەنگاۋ پەنگ داپۆشراو. لەكاتى ھەست كردن بەمەترسىش ماددەيەكى پەش دەردەكات كە بە مەرەكەب دەچىت، بەمەش دوژمنەكەى ناتوانىت ھىچ شتىك ببىنى و پاوى بنىت. ھاوكات ئەختەبووت بۆ پراۋنانى نىچىر لەسەرخۆيە، چونكە ھەردوۋى حالەتى مەلەكردن و پراۋنان تىكەل دەكات، بۆيە بەلایەو بەشترە خۆى لەنىۋان بەردەكان مەلاس بدات و لە چاۋەرۋانى نىچىر دابىت و لەپەر ھىرشى بكاتە سەر. مېنىھى ئەختەبووت ھەرجارەى 100 تا 150 ھەزار ھىلكە دادەنىت پارىزگارىشيان لىدەكات تاۋادەى ھەلھاتنىان. ھەرۋەھا ئەختەبووت تاكە ئاژەلە سى دلى ھەبىت، دوويان خوين بەرەو لووت و قورگ دەنىرن و دلەكەى دىكەش خوين بۆ بەشەكانى دىكەى جەستە دەنىرىت.

كافور

كافور يەك لە دارە جوان و سەرنج پاكيشەكانە، قەدەكەى راست و دريژە و بەرزىيەكەشى دەگاتە 100 مەتر. لەبەر ئەوەى پيويستى بە بريكى زۆر لە شى ھەيە، بۆيە گەلاکەى ھەردەم سەوزە و لە ناوچە شىدارەكانى ولاتانى قىتنام و باشوورى چين و تايوان و باشوورى ژاپون دەچينريت.

بەرەكەى لەشیوەى تريیە و رەنگيشى لە نيوان وەنەوشەيى و رەشىدايە. دارەكەى لەبەر رەقى و تۆكمەيى، بۆ دروستکردنى بەلەم و بەندەر و پازاندنەوى مال بەکارديت. ئەو پۆنەى کە لە گوول و گەلا و رەگەكەى وەرەگيريت، لە زۆر بوار سوود بە مرۆف دەگەيەنيت، چونکە لە ئاويته‌کانى كافور و سافرۆل و ئیوجينۆل و تريپينۆل و سينیۆل و ليگناتز دەولەمەندە و وەک پیکهاتەيەکی سەرەکی دەرمان دادەنريت و پۆل دەگيريت بۆ چارەسەرکردنى چەندان نەخۆشى لەوانە نەخۆشیەکانى سک و گورچيلە و گوئى و ھەوکردن و تەنگەنەفەسى. بۆ دابەزینی پالەپەستۆی خوينیش بە سوودە. ھاوکات لە پيشەسازى بەرھەم ھيئانى مەرھەمى چارەسەرکردنى پۆماتيزم و گرژبوونی دل و ئازارەکانى بربړەى پشت و چەندان نەخۆشى ديکە بەکاردەھينريت. لەکاتى نەشتەرگەريشدا، وەک ماددەيەکی پاککەرەوہ بەکاردەھينريت، ھەر بۆيە لە پيشەسازى کریم و بەرھەمەکانى ديکەى ئارايشتکردن پشتى پيڤدەبەستريت بۆ پاکراگرتنى پيست. لەبەر ئەو ھەموو گرنگيە، بۆيە پيويستە بە ھەستيارىيەوہ مامەلەى لەگەلدا بکريت.

به دستوپه‌نجه رنگینه‌کانت و به پیی ژماره‌کان نهم وینه‌یه رنگ بکه.
 1-که‌سک 2-قاوه‌یی 3-زهره 4-سور 5-شین.

هەریەک لەم وێنانه له وێنەکەى سەرەوەدا بدۆزەرەوە.

golf club

hand mirror

envelope

light bulb

teacup

sock

pencil

paintbrush

butterfly

ring

necklace

yo-yo

tack

feather

slice of pie

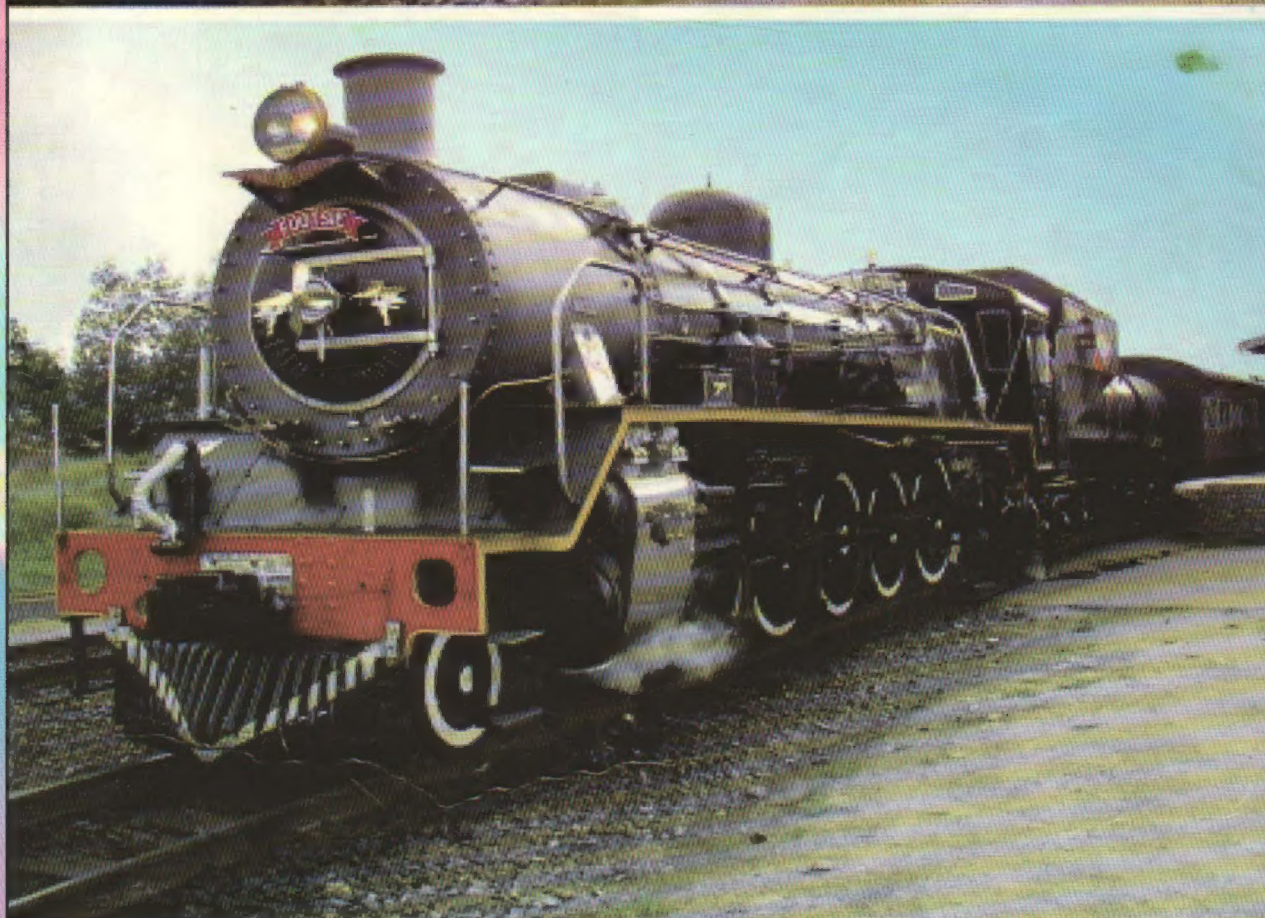
ruler

boomerang

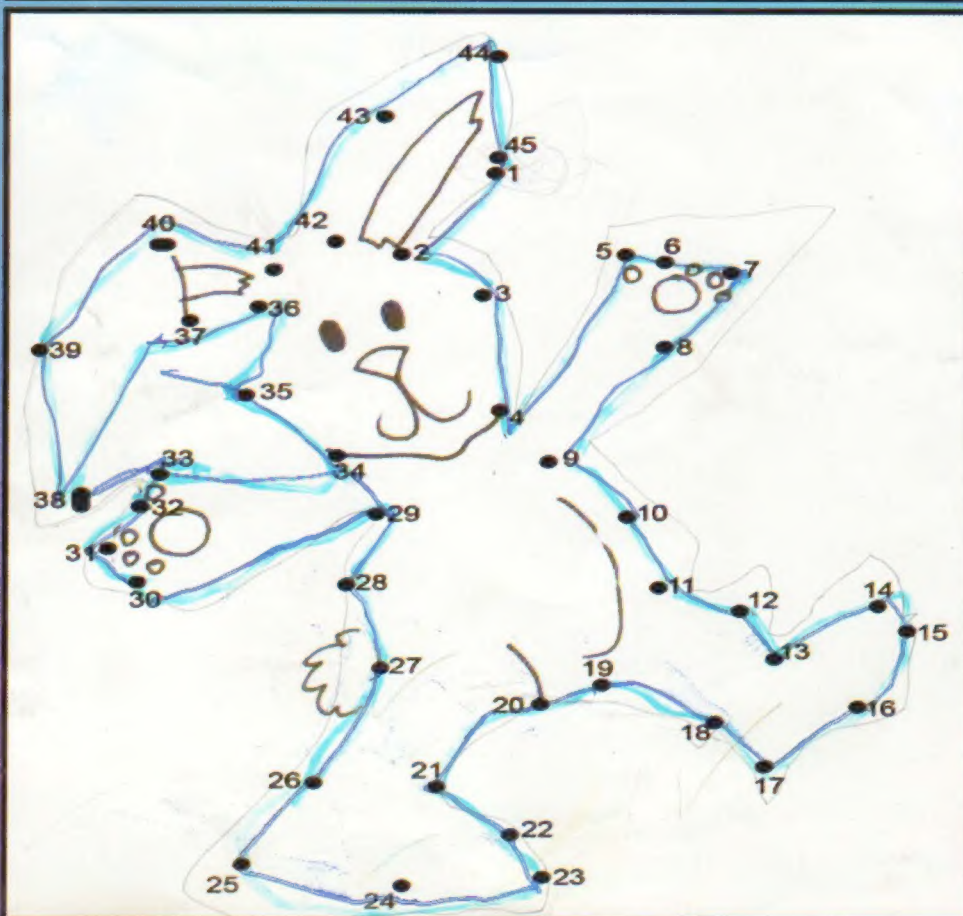
button

شەش جیاوازی لە نێوان ئەم دوو وێنەییەدا بدۆزەرەوه.

رینگهی راست له فروکه که وه تا بورجه که دیاری بکه.

بۆ ته واکردنی ئەم وێنە یه خاڵه کان به یه کتر بگه یه نه.